

Juryrapport Poëzievertaalwedstrijd editie 2019

Wij hebben u dit jaar een gedicht voorgeschoteld van een tamelijk onbekende dichter. Met enig googlen kun je er achter komen wie hij was, maar voor het vertalen van een gedicht is die achtergrondkennis niet echt noodzakelijk. Het gaat immers om het gedicht. Bij eerste lezing lijkt het duidelijk te zijn waar het gedicht over gaat, maar als je er dan voor gaat zitten om het te vertalen, blijkt het een hele kluit te zijn. Hoe moet je in het Nederlands recht doen aan al die vreemde gedachtensprongen, aan die moeilijk te vertalen woorden en uitdrukkingen?

Dit jaar hebben 35 personen het aangedurfd hun vertaling in te sturen en aan de jury voor te leggen. Ter vergelijking, vorig jaar waren er 28 inzendingen. Ik vind dat alle inzenders uw applaus verdienen, omdat zij het hebben aangedurfd de proeve van hun vertaal- en/of dichtkunst aan het oordeel van de jury te onderwerpen, daar is moed voor nodig.

De bibliotheek heeft ook nu weer de inzendingen geanonimiseerd, dat wil zeggen, de naam van de inzender of inzendster werd vervangen door een volgnummer, zodat de jury de inzendingen ontving zonder te weten van wie ze afkomstig waren. De juryleden hebben onafhankelijk van elkaar de inzendingen beoordeeld en hebben elk een top vijf gekozen. Daarop zijn we bij elkaar gekomen en toen bleek dat we vrijwel dezelfde top vijf hadden gekozen. In goede harmonie hebben we vervolgens vastgesteld aan welke inzendingen de prijzen konden worden toegekend. Voor eerdere edities van de Poëzievertaalwedstrijd hebben wij van tevoren, via de website van de bibliotheek, de beoordelingscriteria bekend gemaakt die de jury zou hanteren. Een van die criteria zegt dat in het Nederlands geen fout mag zitten. Neem de eerste drie regels van het gedicht *How can the heart ... forget a face that moved it once*. Het voornaamwoord *it* van regel 3 verwijst terug naar *the heart* van regel 1. In het Nederlands is *hart* een zgn. *het*-woord en daarom moet *it* vertaald worden met *het* en niet met *haar*. Een andere moeilijkheid zit in regel 5: *But was it one or was it two... ?* De meest voor de hand liggende vertaling is *was het er een of waren het er twee...?*, maar sommigen hebben het letterlijk, te letterlijk, vertaald als *was het één of was het twee...?* en dan gaat de betekenis verloren.

Het is een gedicht met **rijm**. En dan moet ook de vertaling rijmen. Als ervaren Sinterklaas-dichters hoeft dat voor ons geen probleem te zijn. Inzenders die met een vertaling zonder rijm hebben zich, in de ogen van de jury, er wat te gemakkelijk van afgemaakt, want degenen die probeerden het rijm te behouden maakten zich vaak schuldig aan '**rijmdwang**', omschreven in de beoordelingscriteria als "het gebruik van een woord omwille van het rijm terwijl dat woord in het origineel niet voorkomt." Hiervan kwamen we verschillende voorbeelden tegen in de vertaling van

girl in regel 6: *was it a statue or a girl?* Sommige inzenders hebben de volgorde hier omgedraaid – *was het een meisje of een beeld?* – omdat met beeld makkelijker te rijmen viel. Maar vaak veranderde het *meisje* in een *dame*, of in een *poppedijn* of zelfs een *nimfijn*, waarbij een affectieve gevoelswaarde aan het *meisje* wordt toegevoegd die in het origineel ontbreekt. De *nimfijn* werd door de inzender voorzien van een voetnoot met een omschrijving van de betekenis: “jong meisje dat aantrekkelijk wordt gevonden door mannen”. Dat is nou precies wat ik bedoel met de toevoeging van een affectieve gevoelswaarde. Er waren veel gevallen van rijm dwang, te veel om hier allemaal op te noemen.

Een gedicht behoort tot het literaire genre, en dat stelt eisen aan de vertaling. Vorig jaar heb ik in het juryrapport stil gestaan bij het principe van het stijlniveau, dat zegt dat uitdrukkingen uit de spreektaal niet in een gedicht gebruikt worden. Ik zou er nu twee aspecten aan toe willen voegen. Allereerst het aspect van het ritme, een gedicht heeft een vast ritmisch patroon, wat impliceert dat de versregels een bepaalde lengte hebben. Wat nogal eens voorkwam was dat een versregel in de vertaling soms wel twee keer zo lang werd als de andere versregels. Dat kan niet en dat hoeft ook niet. Een ander aspect is dat van de beeldspraak, die moet in de vertaling behouden blijven. Als de dichter in regel 8 de krullen van het meisje vergelijkt met de branding van de zee (de *white sea-froth*), dan mogen de krullen niet opeens uit de beeldspraak verdwijnen.

Het gedicht heeft een **titel**, en die moet ook vertaald worden. Dat heb ik in het verleden ook vaak gezegd, en alle inzenders hebben die waarschuwing ter harte genomen. Vaak werd de titel letterlijk vertaald, als *Op* of *Over een herinnering aan schoonheid*. Een enkeling koos voor een wat vrijere vertaling en daar is niets op tegen, zoals *Terugdenken aan schoonheid*. Mooi gevonden. Ik moest toen ik dat las, denken aan de beginregel van het gedicht van Hendrik Marsman: *Denkend aan Holland zie ik brede rivieren traag door oneindig laagland gaan*.

In het gedicht zat, ook nu weer, een aantal **moelijk te vertalen uitdrukkingen**. Ik ga ze hier niet allemaal opnoemen, de deelnemers willen graag horen aan wie we de prijzen hebben toegekend. Maar ik wil er twee noemen. In de laatste regel van de 3e strofe staat *The sieve of memory*, door de meesten vertaald als *de zeef van de herinnering* of *de herinneringszeef*. Bij deze laatste vertaling kun je een vraagteken zetten, want het past niet echt in het gedicht, beter is het om voor een wat vrijere vertaling te gaan. U hoort straks de vondst van de 1e-prijswinnaar, als die, zij of hij, haar of zijn vertaling voorleest. Ook niet echt makkelijk was de uitdrukking *at the back of my head*, natuurlijk is dat *in mijn achterhoofd* maar ook hier zou een vrijere vertaling op zijn plaats zijn: *heel diep van binnen weet ik ...*

En dan nu de **prijswinnaars**. De jury heeft besloten dit jaar drie prijzen toe te kennen, een eerste, een tweede en een derde prijs. Maar, en herhaal ik wat ik elk jaar zeg, eigenlijk verdienen alle inzenders een prijs, omdat zij het hebben aangedurfd hun vertaling in te sturen. Proficiat! Geen van de winnende vertalingen is geheel foutloos, ook die van de eerste-prijswinnaar niet, dat kan ook bijna niet anders met zo'n moeilijk gedicht.

De derde prijs gaat naar de inzender met nummer 14 – ik ken haar of zijn naam nog steeds niet en nummer 14 zegt u ook niets. Deze inzender dankt zijn prijs aan de compacte stijl, goed lopende en ritmisch verantwoorde regels die op een natuurlijke manier rijmen (d.w.z. zonder rijmdwang). Een regel als *haar welving in het woelen der zee* is een fraaie vondst. Daar stond wel weer tegenover dat de inzender een paar keer qua stijl en woordgebruik de plank mislaat en is daarom op de derde plaats gekomen.

De tweede prijs gaat naar de inzender met nummer 5 – ik ken ook haar of zijn naam nog steeds niet. Ook deze inzender dankt zijn prijs aan de compacte stijl, en de vertaling is zeer verantwoord qua ritme en meestal qua rijm. Jammer was het geval van rijmdwang in de overigens mooie twee regels, *Dat lente haar elk jaar opkuist, / wit zeeschuim voor haar krullen speelt*. De jury had moeite met het woord *opkuist*.

De eerste prijs gaat naar de inzender met nummer 1. Haar of zijn vertaling leest prima, je hebt niet door dat het om een vertaling gaat, cadans en stijl komen heel dicht bij het origineel. De vertaling geeft de inhoud en strekking van het origineel goed weer. En deze inzender heeft met name de eerste strofe heel sterk en mooi vertaald. Oordeelt u straks zelf maar als de inzender haar of zijn vertaling voorleest.

Henk Aertsen

28 jan2019/HA